Carolien Koopman
HZ University of applied sciences, Vlissingen
Contact: koop0030@hz.nl

Er was eens… een sprookje in je taalonderwijs!

1. Inleiding

Het sprookje is een mooi (taal)middel dat al eeuwenlang meegaat. Sprookjes blijven tot de verbeelding van jong en oud spreken. Denk aan de laatste Disney-verfilmingen zoals *Sneeuwwitje* en *De kleine zeemeermin*, maar ook aan recente jeugdliteratuur zoals *Krekel* van Annet Schaap, waarin sprookjeselementen duidelijk een rol spelen. Waarom passen sprookjes goed in het primair onderwijs en op welke manier kunnen ze zo sterk mogelijk ingezet worden? Op deze vragen zal tijdens de workshop op de HSN-conferentie antwoord gegeven worden door praktijkvoorbeelden en ideeën te delen. Ook zullen deelnemers zelf ervaren welke mogelijkheden sprookjes kunnen bieden voor boeiend en rijk taalonderwijs.

2. Intertekstualiteit

Verschillende schrijvers hebben de afgelopen decennia eigen sprookjes of bewerkingen van sprookjes gemaakt. Alleen al Walt Disney heeft dankbaar gebruikgemaakt van deze verhalen voor zijn tekenfilms en tegenwoordig ook speelfilms. In onze eigen omgeving kun je denken aan Godfried Bomans, Paul Biegel, Annie M.G. Schmidt, Annet Schaap en Thé Tjong Khing. Er zijn vanzelfsprekend nog meer auteurs die sprookjes (her) schreven; dit zijn slechts enkele bekende namen.

We nemen het boek *Krekel* dat in 2025 uitgebracht werd door Annet Schaap hier als voorbeeld van hoe sprookjes een inspiratiebron zijn voor auteurs. In dit verhaal zijn (bewerkte) elementen terug te vinden uit het sprookje *Wilde zwanen* van Hans Christian Andersen. *Krekel* is de discussie waard: voor wie is het nu precies geschreven? Is dit verhaal speciaal voor kinderen of (ook) voor volwassenen? Dezelfde discussie kun je voeren over de klassieke sprookjes van bijvoorbeeld de Gebroeders Grimm. Zijn ze nu voor kinderen opgeschreven of niet? Hoe dan ook, als je kijkt naar de intertekstualiteit van sprookjes binnen de kunst en literatuur, dan is er geen twijfel over mogelijk dat dit type verhaal een onuitputtelijke en rijke bron blijft. Dit alles zorgt ervoor dat er in de onder- en bovenbouw van de basisschool verschillende mogelijkheden zijn om sprookjes te raadplegen: voorlezen, vertellen, theaterlezen, naspelen, creatief (her)schrijven, spreekteksten/raps maken en nog veel meer.

3. Sprookjes als rijke bron in het taalonderwijs

Sprookjes beschikken over herkenbare elementen voor jong en oud. Zo zijn er vaste verhaalstructuren die opgemerkt kunnen worden, ook door het jonge kind. Dat geldt ook voor de personages. Vaak zijn er (hoofd)rollen voor een lid van een koninklijke familie, een sprekend dier en een fee of tovenaar die zich bewegen in een fantasierijke wereld. Er ontstaat een probleem dat moet worden opgelost en aan het eind van het verhaal wint het goede meestal van het slechte. Sprookjes kunnen werken als een spiegel, zoals rijke teksten dat kunnen doen, waardoor de lezer zichzelf kan herkennen of juist vanuit een ander perspectief leert kijken en daarna ook in discussie kan gaan (Taalunie 2025).

Sprookjes kunnen vanzelfsprekend voorgelezen worden aan de groep. Een voordeel van het gebruik van sprookjes is dat leerlingen kennismaken met bijbehorend taalgebruik, culturen/werelden en onbekende woorden. Zo worden ze nieuwsgierig gemaakt naar de betekenis ervan (Pereira e.a. 2024). Hierdoor kunnen ze de tekst beter begrijpen – kerndoel 2: begrijpen van teksten (SLO 2025). Gesprekken voeren over de verhalen die gelezen zijn, zorgt voor een positieve invloed op de leesmotivatie en het leesgedrag van leerlingen (Stichting Lezen 2026). Docenten en leerlingen kunnen gesprekken en discussies voeren over de boeken en teksten die zij lezen. Praten over boeken en lezen heeft een positieve invloed op de leesmotivatie van leerlingen en vaak ook op hun leesgedrag, zoals op hun concentratie en hun betrokkenheid bij het lezen.

Met de kerndoelen voor Taal in po-vo en de kennisbasisdoelen Nederlands voor de pabo in het achterhoofd, kan gesteld worden dat sprookjes heel nuttig zijn om in te zetten in het taalonderwijs, omdat het rijke teksten zijn. Voor de pabo geldt dat ze passen bij alleen al de domeinen Jeugdliteratuur en Lezen. Voor het po en vo is te zien dat de sprookjes passen bij het begrijpen van teksten (kerndoel 2) en bij genrekenmerken herkennen (kerndoel 9). Verder is het boeiend om sprookjes in verschillende talen en culturen met elkaar te vergelijken, om erover te filosoferen of om te kijken naar plaatselijke sagen (omgevingsonderwijs en dialecten/streektalen). Tot slot is het mogelijk om sprookjes te laten voorlezen en na te laten spelen. Het is dus aan te raden om er een creatief vak als Drama aan te verbinden.

4. Bruikbare literatuur en andere inspiratiebronnen

4.1 (Jeugd)literatuur bij sprookjes

- *Het dagboek van de grote boze wolf* (Ben Miller 2024)
- *Roodkapje en de wolf* (Roald Dahl 2025)
- *Het groot Biegelsprookjesboek* (Paul Biegel 2021)
- *Roodkapje was een toffe meid* (Marjet Huiberts 2010)
- *Er was eens iets anders…* (serie waarin sprookjes eenvoudig worden herteld voor

beginnende lezers o.a. door Mieke van Hooft 2024)
- *Sprookjes van Grimm: 20 verhalen van toen en nu* (Sandra Diekmann 2025)
- *Grimm volledige uitgave van de 200 sprookjes* (verzameld door de gebroeders Grimm 2005)
- *Andersen, sprookjes en verhalen* (Hans Christian Andersen 2014)
- *De mooiste van het land – Sappige weetjes en verhalen over de appel* (Evelien de Vlieger 2026)
- *Allemaal sprookjes* (Annie M.G. Schmidt 2024)
- *Van bij ons: volksverhalen uit de 12 provincies* (samengesteld door Margot Senden 2020)
- *Robijntje en de wolf* (Saskia de Jong 2026)
- *Krekel* (Annet Schaap 2025)
- *De meisjes* (Annet Schaap 2021)
- *Rood rood Roodkapje* (Edward van de Vendel 2003)
- *Er was eens een sprookje* (Natalia O'Hara & Lauren O'Hara 2022)
- *Een heel bijzonder boek, een sprookje voor iedereen* (Naoki Matayoshi 2022)
- *O Pinokkio* (Imme Dros 2024)
- *Sprookjes van Ergens* (Thé Tjong Khing 2025)
- *Russische sprookjes* (Thé Tjong Khing 2020)
- *Er was ook eens* (Milouska Meulens 2023)
- *Boven in een groene linde zat een moddervette haan* (Maria van Donkelaar & Martine van Rooijen 2008)
- *Zwart als inkt* (Wim Hofman 1998)
- *Brieven aan Doornroosje* (Toon Tellegen 2009)
- *Het verhaal vertelt* (Arend van Dam 2015)
- *De prins die licht gaf* (Edward van de Vendel 2025)
- *Gefluister in de golven* (Margaretha van Andel 2025)
- *En toen, Sheherazade, en toen?* (Imme Dros & Annemarie van Haeringen 2017)
- *Ridder Roa en de gevaarlijke draak* (Pim Lammers 2021)
- *De jongen die van de wereld hield* (Tjibbe Veldkamp 2023)

4.2 Teksten die te maken hebben met sprookjes op de website www.rijketeksten.org:

- *Ridder Roa en de gevaarlijke draak* (https://www.rijketeksten.org/sites/default/files/downloads/Ridder_Roa_Lammers.pdf)
- *Het verhaal van de bange eend* (https://www.rijketeksten.org/zoek-rijke-tekst/het-verhaal-van-de-bange-eend)
- *De meisjes* (https://www.rijketeksten.org/sites/default/files/downloads/Monstermeisje-Meisjes-Schaap-9789045126692.pdf)
- *Mooie woorden* (https://www.rijketeksten.org/zoek-rijke-tekst/mooie-woorden)

4.3 Lessen of inspiratie voor lessenseries

- *Zoeklichten bij de studie van jeugdliteratuur* (https://openpress.tilburguniversity.edu/projects/zoeklichten-bij-de-studie-van-jeugdliteratuur)
- *Klassiekers in de klas – fabels* (https://klassiekersindeklas.nl/klassiekers/fabels/)
- *Springlevend – Hoe klassieke boeken van betekenis veranderen* (Saskia de Bodt)
- De meisjes – lessuggesties 2022 – Woutertje Pieterse Prijs (https://woutertjepieterseprijs.nl/lessuggesties/de-meisjes-lessuggesties-2022/)
- Krekel – lessuggesties 2026 – Woutertje Pieterse Prijs (https://woutertjepieterseprijs.nl/lessuggesties/krekel-lessuggesties-2026/)
- De jongen die van de wereld hield – lessuggesties 2024 – Woutertje Pieterse Prijs (https://woutertjepieterseprijs.nl/lessuggesties/de-jongen-die-van-de-wereld-hield-lessuggesties-2024/)
- Het kabouterboek – lessuggesties 2024 (https://www.lezeninhetpo.nl/wp-content/uploads/2024/09/SL-Lessugesties-KBW2024-Het-Kabouterboek.pdf)
- Groot Biegel Sprookjesboek – lessuggesties 2021 (https://www.lezeninhetpo.nl/wp-content/uploads/2024/06/Lessuggesties-2021-Groot-Biegel-sprookjesboek-DEF.pdf)
- Het kattenmannetje – lessuggesties (https://www.lezeninhetpo.nl/wp-content/uploads/2024/06/Lessuggesties-Topboek-Het-kattenmannetje-DEF.pdf)
- Zebedeus en het ganzenbord – lessuggesties 2023 (https://www.lezeninhetpo.nl/wp-content/uploads/2024/06/Lessuggesties-2023-Zebedeus-en-het-ganzenbord_DEF.pdf)
- Project Peer Response, lessuggesties voor groep 3, SLO (https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/nederlands/peer-response/lessenserie-groep-3-project-peer/)
- Feeën en filosofen (Martine Schlingmann 2024)
- Roodkapje in vijf talen (https://stichtingleesplezier.nl/nt2-lesmateriaal-sprookjes)

5. Hoe nu verder?

Tijdens de workshop delen we suggesties en ideeën, en willen we deelnemers uitdagen om ook na te denken over hun eigen favoriete sprookje en wat ze met dat verhaal in de klas (po/vo/leraar basisonderwijs) zouden kunnen doen. Dit is het startsein om vol ideeën weer aan de slag te kunnen gaan in de eigen lespraktijk!

Referenties

Pereira, I., G. van Silfhout & J. Evers-Vermeul (2024). *De wetenschap van woorden: Over de rol van taal in kennisverwerving en leren lezen met begrip*. Groningen: Open Press TiU.

SLO (2025). ‘Definitieve conceptkerndoelen Nederlands’. Amersfoort: SLO, landelijk expertisecentrum voor het curriculum.

Stichting Lezen (2026). ‘Boekgesprekken verdiepen verhaalbegrip’. Online raadpleegbaar op: www.lezen.nl/onderzoek/boekgesprekken-verdiepen-verhaalbegrip.

Taalunie (2025). “Welke rol hebben rijke teksten binnen lees- en taalonderwijs?”. Online raadpleegbaar op: www.rijketeksten.org/leer-werken-met-rijke-teksten/nt1/wat/welke-rol-hebben-rijke-teksten-binnen-lees-en-taalonderwijs.